

KUPECKI NÓRA *

Az előzetes letartóztatás szabályai Ausztriában

I. Bevezetés

E tanulmány célja az előzetes letartóztatás alapvető szabályainak bemutatása Ausztriában, amelyről az osztrák Büntetőeljárás Törvény (StPO) 9. fejezetében rendelkezik. A személyi szabadságjog Ausztriában többszörösen védett alapjog, mivel egyrészt az Emberi Jogok Európai Egyezményének 5. cikke (*Europäische Menschenrechtskonvention*; röviden: EMRK), másrészt pedig az osztrák szövetségi alkotmány a személyi szabadságról (*Bundesverfassungsgesetz über den Schutz der Persönlichen Freiheit*; BGBl Nr. 684/1988., továbbiakban PersFrG.) nyújt hatékony védelmet jogsértő állami beavatkozások ellen.

A PersFrG. első bekezdése alapján az előzetes letartóztatást csak *ultima ratio* jelleggel és csak meghatározott büntetőeljárás cél biztosítása érdekében rendelhető el.¹ Az előzetes letartóztatás nem tekinthető büntetésnek, hanem csupán az eljárás szabályszerű lefolytatását biztosító kényszerintézkedésnek. Mindemellett az arányosság követelménye és az ártatlanság vélelmének alapelve megköveteli, hogy egy személy személyi szabadsága csak olyan korlátozásnak vethető alá, amely a bűncselekmény gyanújának felderítése érdekében elengedhetetlen.²

II. Alkotmányjogi alapok

Mivel az előzetes letartóztatás jelenti a legitenzívebb beavatkozást az ember alkotmányos jogaiba a jogerős ítélet előtt, így Ausztriában többfokú védelmet biztosítanak a terhelt számára a hatóságok jogtalan beavatkozásai ellen. Jelentős jogvédelmet jelent az a szabály, miszerint minden személyi szabadságot sértő büntetőjogi döntés ellen panasz nyújtható be a legfelső bírósághoz az Alapjogi panaszról szóló törvény (*Grundrechtsbeschwerdegesetz*, továbbiakban: GRBG) első szakasza alapján. A bíróság

* Ösztöndíjas PhD-hallgató, SZTE- ÁJTK Doktori Iskola, Büntetőjogi és Büntető Eljárásjogi Tanszék

¹ PREMISSL, KARL: *Strafrechtsschutz und Grundrechte*. facultas.wuv, Wien, 2008. 15. p.

² FABRIZY, ERNST EUGEN: *Die österreichische Strafprozessordnung kurzkommentar*. Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, Wien, 2011. 430. p.

a PersFrG. vonatkozó bekezdései és az Emberi Jogok Európai Egyezményének 5. paragrafusának figyelembevételével hozza meg a döntését, amely védelmet nyújt az érintett számára a jogtalan szabadságkorlátozás ellen. E rendelkezések alapján senki sem fosztható meg személyi szabadságától törvénytelen módon, így például bírói döntés vagy megfelelő indok nélkül.

E követelmények biztosítására az osztrák Büntetőeljárás Törvény és az Alkotmány a következő garanciákat biztosítja: az StPO szerint a letartóztatásról hozott döntést *megfelelő indokolással* kell ellátni (1).³ Azaz minden letartóztatást elrendelő döntés során konkrét indokokkal kell alátámasztani, miért szükséges a terhelt szabadságának elvonása, illetve miért nem alkalmazható egyéb alternatív kényszerintézkedés.⁴ Amennyiben hiányzik az indoklás vagy az nem helytálló, megállapítható a jogsértés. További alapjog a *független bíróság által hozott döntéshez és bíróság általi haladéktalan kihallgatáshoz* való jog (2)-(3). Ezen alapvető követelmény fontosságát mutatja, hogy a PersFrG 4. bekezdése mellett az StPO 179. §-a és az EMRK 5. cikkének 3. bekezdése is tartalmazza. Azaz előzetes letartóztatás csak abban az esetben rendelhető el, amennyiben a terheltet elfogását követően haladéktalanul bíróság elé állítják és a bíró a terhére rótt cselekményről, illetve minden olyan körülményről kihallgatja, amely által megalapozott döntést hozhat a letartóztatás kérdésében. Fontos a terhelt jogait biztosító alapvető jogosultság az *információhoz való jog* (4).⁵ Az EMRK rendelkezésein túl az osztrák alkotmány több helyen is meghatározza, hogy minden fogva tartottnak jogában áll a fogva tartásának okairól és az ellene felhozott vádakról megfelelő tájékoztatást kapni.⁶ A nyomozó hatóságok kötelezettsége tehát már a terhelt elfogásánál, hogy a terheltet a gyanúsításáról és alapvető jogairól számára érthető módon tájékoztassa. Nem tekinthető megfelelő módnak, ha csupán a vonatkozó paragrafusokat citálják. Továbbá fontos követelmény, hogy nem csak az elfogás idején kell érvényesülnie a tájékoztatáshoz való jognak, hanem amennyiben új körülmény merül fel az ügygel kapcsolatban – amely befolyásolhatja a letartóztatás feltételeit – arról is késedelem nélkül értesíteni kell a terheltet.⁷

Az StPO 175. és 176. szakasza, illetve az Alapjogi panaszról szóló törvény (GRBG) 7. §-a hatóságok további kötelezettségeként határozza meg, hogy hivatalból biztosítaniuk kell a terhelt számára az *iratbetekintés jogát* (5). Ez egy átfogó jogosultságnak tekinthető, ugyanis minden olyan iratra vonatkozik, amely a nyomozás elrendelésétől kezdődően az ügygel kapcsolatban keletkezett. Kivételesen korlátozható a terhelt e joga, ha fennáll a veszélye, hogy a tanú személyazonosságának ismertté válása esetén veszélybe kerülne a tanú élete, testi épsége, ilyen esetben a nyomozási szak végéig az erre vonatkozó adatokat titkosan kezelik.⁸ Ugyanakkor előzetes letartóztatásban lévő terhelt esetén minden olyan iratot a védelem rendelkezésére kell bocsátani, amely a gyanú fo-

³ StPO 174. §

⁴ OGH 13.6.2006. 14 Os 59/06t in: Juristische Blätter 2007/4. 264. p.

⁵ StPO 50. §

⁶ PersFrG. 4. bek.; EMRK 5. cikk 2. bekezdés

⁷ VENIER, ANDREAS: *Zum Grundrecht auf gesetzmäßiges Verfahren in Haftsachen.* in: Österr. Juristen-Zeitung (ÖJZ) 1994/22. 803. p.

⁸ KIER, ROLAND: *Beschuldigten- und Verteidigungsrechte im neuen Ermittlungsverfahren.* in: Österr. Juristen-Zeitung (ÖJZ) 2008/05. 182. p.

kának és letartóztatási okok megítéléséhez relevanciával bír.⁹ A strasbourgi Emberi Jogok Európai Bírósága több ügyben¹⁰ is megállapította az EMRK 6. cikkének megsértését,¹¹ ahol a kérelmező azt panaszolta, hogy letartóztatása során megsértették a „fegyveregyenlőség” elvét, mivel nem biztosítottak számára hozzáférést a releváns nyomozati iratokhoz.

A már felvázolt garanciák mellett az osztrák Büntetőeljárás Törvény első, Alapelvek című fejezetében is rendelkezik azokról a legfontosabb elvekről, amelyeknek a büntetőeljárás egésze alatt érvényesülnie kell, így például az arányosság elvéről és az ártatlanság vélelméről. Kiemelendőnek tartom továbbá, hogy az StPO 2008-as reformja óta Ausztriában az alapvető elvek között találjuk a soron kívüli eljárás követelményét (*Beschleunigungsgebot*), amely a 9. szakasz első bekezdésében egy általános követelményt¹² fogalmaz meg, míg a második bekezdés speciálisan a fogva tartottakra vonatkozik: „Azokat az eljárásokat, amelyekben a terheltet fogva tartják, soron kívül kell befejezni. Minden fogva tartottnak joga van a lehető leggyorsabb bírői döntéshozatalra. Minden eljáró hatóság kötelezettsége, hogy a letartóztatás tartamát a lehető legrövidebb időre csökkentse.” Mindemellett az StPO 177. § első bekezdése is deklarálja a soron kívüli eljárás követelményét az eljáró hatóságok számára, amely rendelkezés megsértését a legfelső bíróság egy olyan esetben állapította meg, amikor a nyomozati iratokat csupán 12 nappal a letartóztatást elrendelő döntés elleni panasz benyújtását követően továbbítottak a panaszt elbíráló bíróságnak.¹³ Ugyanis egy hét elegendőnek tekinthető az iratok átadására, így a 12 nap már sérti a törvény által biztosított garanciát a soron kívüli eljárásra, mivel a hatóságok nem törekedtek a panasz mihamarabbi elbírálására. Egy további esetben megállapításra került, hogy minden olyan esetben megállapítható a jogsértés, amikor a bíróságok nem tesznek meg mindent a letartóztatás időtartamának csökkentése érdekében.¹⁴ Ugyanis ha a bíróság a terhelt szabadon bocsátási indítványáról (*Enthaftungsantrag*) több mint két héttel a benyújtását követően dönt, az semmi esetre sem tekinthető megfelelő időtartamnak és ezáltal az StPO 9. és 177. szakaszának megsértése kerül megállapításra.

III. Az előzetes letartóztatás megengedhetőségi feltételei

A terhelt előzetes letartóztatásának célja a letartóztatási okok fennállásának megszüntetése, amely során a terhelt fogva tartása kerül elrendelésre.¹⁵ A fogva tartás elrendelésekor minden esetben figyelembe kell venni, hogy az előzetes letartóztatás nem előreho-

⁹ OGH 7.5.2009, 13 Os 37/09d in: Juristische Blätter 2010/4. 260. p.

¹⁰ Case of X.Y. v. Hungary (Application No. 43888/08) Judgment Of 19 March 2013, I.H. and Others v. Austria (Application No. 42780/98) Judgment of 20 April 2006.; Moiseyev v. Russia (Application No. 62936/00) Judgment of 9 October 2008.

¹¹ EMRK 6.cikk 3. bekezdés b) pont: „Minden bűncselekménnyel gyanúsított személynek joga van arra, hogy rendelkezzen a védekezésének előkészítéséhez szükséges idővel és eszközökkel.”

¹² StPO 9. § 1. bekezdése általános jelleggel szól a soron kívüli eljárás követelményéről: „Minden terheltnek joga van a büntetőeljárás megfelelő időn belül történő befejezésére.”

¹³ OGH 16.11.2010, 14 Os 154/10v in: Juristische Blätter 2012/3. 198. p.

¹⁴ OGH 19.11.2009, 13 Os 122/09d in: Juristische Blätter 2011/1. 63. p.

¹⁵ HOLLAENDER, EUGEN: *Das neue Haftrecht*. Verlag Österreich GmbH, Wien, 2007. 19. p.

zott büntetés, hanem egy eljárást biztosító intézkedés, amely alkalmazása során kiemelten érvényesül az arányosság követelménye és az ártatlanság vélelmének alapelve. Az előzetes letartóztatás csak *ultima ratio* jelleggel kerülhet elrendelésre, kizárólag törvényileg meghatározott esetekben.¹⁶

Fontos eljárási feltétel, hogy az előzetes letartóztatás elrendelésére és fenntartására csak az *ügyész indokolt indítványára* kerülhet sor és csak abban az esetben megengedett, ha a terhelt egy meghatározott bűncselekménnyel *megalapozottan gyanúsítható*.¹⁷ Megalapozott gyanú akkor áll fenn, ha konkrét tények alapján nagy valószínűséggel arra lehet következtetni, hogy a terhelt a terhére rótt büntetendő cselekményt elkövette. A gyanú fennállásának vizsgálata során három szempontot kell figyelembe venni, amelyeket az ügyészi indítványnak tartalmaznia kell: egyrészről a tényállás megfelelő leírása, továbbá annak bizonyítékokkal történő alátámasztása (pl. tanúvallomás, megfigyelő kamera felvétele) és a gyanú alapjául szolgáló tényállás jogi minősítése.¹⁸ A gyanúnak mindig tényeken kell alapulnia, a pusztá feltételezés tehát nem elegendő. A megalapozott gyanú, mint „minősített gyanú” is meghatározható, ellentétben az egyszerű gyanúval, amely az őrizetbe vétel elrendeléséhez elegendő.¹⁹ Az ügyésznek kötelessége indítványát megindokolni, az nem elegendő, ha az őrizetbe vételi okokat ismétli meg, továbbá szintén nem tekinthető megfelelő indokolásnak, ha konkrét tények helyett csupán a törvény szövegének szó szerinti ismétlésére kerül sor. Az ilyen ügyészi indítványokat vissza kell utasítani.²⁰

Az indítvány megvizsgálásán túl a bíróságnak a terheltet az előzetes letartóztatás feltételeiről és az ügy körülményeiről meg kell hallgatnia, emellett köteles eljárási jogairól tájékoztatni. Azaz még a letartóztatás elrendelése előtt szükséges a terhelt *bíróság általi kihallgatása*, haladéktalanul az igazságügyi őrizetbe vételét követően és a letartóztatásról az átszállítást követő 48 órán belül a bíróságnak döntést kell hozni.²¹ Kihallgatás nélkül nem rendelhető el a letartóztatás, melynek elmaradása csak akkor nem jelent alapjogsértést, ha a megtámadott határozat alapján a legfelsőbb bíróság úgy ítéli meg, hogy letartóztatási ok ennek ellenére a vizsgálat idején is fennáll.²² További elrendelési feltétel, hogy a törvényben található valamely *letartóztatási ok* fennálljon: szökés veszélye (1); kollúzió veszélye (2); bűnismétlés veszélye (3); bűncselekmény befejezésének veszélye (4).

Az *arányosság követelménye* a személyi szabadságot korlátozó kényszereszközök alkalmazása esetén alapvető alkotmányossági bázisként szolgál a PersFrG első bekezdésének harmadik fordulata szerint. Mindemellett az StPO 5. szakaszában az alapvető rendelkezések között is megtalálható e követelmény, miszerint a hatóságok azoknál a

¹⁶ SCHWAIGHOFER, KLAUS: *Die neue Strafprozessordnung*. Facultas.wuv, Wien, 2008. 338. p.

¹⁷ SEILER, STEFAN: *Strafprozessrecht*. facultas.wuv, Wien, 2009. 154. p.

¹⁸ KIRCHBACHER, KURT: *Das neue Haftrecht. Untersuchungshaft*. in: Österr. Juristen-Zeitung (ÖJZ) 2008/07. 269. p.

¹⁹ FABRIZY 2011, 430. p.

²⁰ BERTEL, CHRISTIAN – VENIER, ANDREAS: *Kommentar zur StPO*. Jan Sramek Verlag, Wien, 2012. 465. p.

²¹ BERTEL, CHRISTIAN – VENIER, ANDREAS: *Strafprozessrecht*. Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, Wien, 2013. 360. p.

²² MAYERHOFER, CHRISTOPH – SALZMAN, HARALD: *Das österreichische Strafrecht*. Verlag Österreich, Wien, 2011. 555. p.

nyomozási és egyéb hatósági intézkedéseinél, amelyek az érintett alapvető jogait sértik, a törvényben biztosított jogait csak az adott személy méltóságára és jogos érdekére figyelemmel gyakorolhatják. Továbbá kizárólag akkor korlátozhatják az érintett alapvető jogait, ha ezt a törvény kifejezetten megengedi és csak annyiban, amennyiben az feltétlenül szükséges.²³ Minden alapjogot korlátozó intézkedésnek arányban kell állnia a bűncselekmény súlyával, a gyanú fokával és a büntetőeljárás céljával. Az előzetes letartóztatással kapcsolatban negatív feltételként jelenik meg az arányosság követelménye a 173. § első bekezdésében, miszerint: „*a letartóztatást nem lehet elrendelni vagy fenntartani, ha az ügy jelentőségéhez vagy a várható büntetés mértékéhez képest az aránytalan lenne, vagy ha a letartóztatás célja más enyhébb eszköz alkalmazásával is elérhető.*” E rendelkezésnek nem csak a letartóztatás tartamának vonatkozásában kell érvényesülnie, hanem minden esetben vizsgálendő, hogy az eljárás tárgyát képező bűncselekmény súlya indokolja-e a személyi szabadság elvonását.²⁴ Ugyanis egy személyt személyi szabadságától csak akkor lehet megfosztani, amennyiben ez a tényállás felderítéséhez feltétlenül szükséges. Az arányosság követelménye mellett az eljárás során természetesen érvényesülnie kell az ártatlanság vélelmének is. Meghatározott idő után nem elegendő a megalapozott gyanú a letartóztatás fenntartásához, hanem jelentős és megfelelő ok fennállása szükséges, amely továbbra is igazolja a szabadság elvonását.²⁵ Az előzetes letartóztatás ugyanis kizárólag annyi ideig tarthat, ameddig az a várható büntetéshez viszonyítva nyilvánvalóan nem aránytalan, továbbá magát az eljárást is megfelelő, arányos határidőn belül kell befejezni.²⁶

1. táblázat

Formai Feltételek	Materiális feltételek
ügyészi indítvány	megalapozott gyanú fennállása
a terhelt bíróság általi kihallgatása	legalább egy törvényben meghatározott letartóztatási ok fennállása [173. § (2) bek. StPO]
	arányosság követelményének érvényesülése

1. Az egyes letartóztatási okok

Az osztrák büntetőeljárás törvény a 173. § 2. bekezdésében rendelkezik a letartóztatás egyes okairól. Azok az okok, amelyek egy múltbéli cselekményen alapulnak (például ha a terhelt megpróbált elszökni, vagy már kísérletet tett bizonyítékok eltüntetésére), önmagukban még nem alapozzák meg a letartóztatás elrendelését. Ilyenkor is meg kell

²³ PILNACEK, CHRISTIAN – PSCHIEDL, ANDREAS: *Strafverfahren und seine Grundsätze – Teil 1.* in: Österr. Juristen-Zeitung (ÖJZ) 2008/16. 629. p.

²⁴ SEILER 2009, 155. p.

²⁵ HOLLAENDER, EUGEN: *Grundrechte und Verfassungsprinzipien im österreichischen Strafprozessrecht.* nWV Verlag, Wien, 2005. 39. p.

²⁶ VENIER, ANDREAS: *Zum Grundrecht auf gesetzmäßiges Verfahren in Haftsachen.* in: Österr. Juristen-Zeitung (ÖJZ) 1994/22. 804. p.

vizsgálni, hogy a szabadságelvonás a bűncselekményhez, illetve a terhelt személyiségéhez viszonyítva arányban áll-e.²⁷

A) *Szökés, elrejtőzés veszélye*: Szökés veszélye áll fenn, ha meghatározott tények alapján reális veszély áll fenn, hogy a terhelt szabadon hagyása esetén a várható büntetés mértéke és kiszabásának módja miatt vagy más egyéb okból elszökik vagy elrejtőzik.²⁸ E letartóztatási ok elsősorban a terhelt szökési magatartását prognosztizálja, ugyanakkor a szabadság elvonásához mindig konkrét tények szükségesek. Nem elégséges egy absztrakt veszély fennállása, illetve az, hogy nem kizárható a terhelt szökése, azaz az elrejtőzés kockázatának a valóságban fenn kell állnia.²⁹ Nem állapítható meg szökés veszélye, ha a terhelt tudott a vele szembeni gyanúról és a lehetőség ellenére nem szökött el az eljárás elől. Továbbá az alapján, hogy a terheltet első fokon elítélték, még feltételezhető automatikusan e letartóztatási ok fennállása, amennyiben a terhelt a bűnösséget megállapító ítélettel előre számolhatott.³⁰

Az osztrák büntetőeljárás törvény egy kizáró feltételt is meghatároz a 173. § 3. bekezdésében, miszerint: szökés veszélye nem állapítható meg, amennyiben a terhelt olyan bűncselekménnyel gyanúsított, amely legfeljebb 5 évi szabadságvesztéssel fenyegetett, továbbá a terhelt rendes életvitelt folytat és meghatározott lakóhellyel rendelkezik belföldön. E rendelkezés nem érvényesül, ha a terhelt már előkészületeket tett a szökésre.³¹ A törvény kommentárja szerint, amennyiben a terhelt szociálisan integrált Ausztriában vagy más uniós országban, akkor aligha lehet tartani a szökésétől. Rendezett életviszonyok alatt olyan legális foglalkozás értendő, amelyből legális jövedelemre tesz szert a terhelt.³² Ugyanakkor nem tekinthető szociálisan integráltnak, ha a terhelt három évig iskolába járt Ausztriában, de már nincs állandó lakhelye az országban. Megállapítható a szökés veszélye a szociálisan nem beilleszkedett, munkanélküli és belföldön bejelentett lakcímmel nem rendelkező külföldi terhelt esetében, de hasonlóképpen az osztrák állampolgárságú munkanélküli, hajléktalan esetében is, amennyiben többször büntették már vagyon elleni bűncselekmények miatt és várhatóan magas büntetés kiszabása várható.³³ Amennyiben a terhelt köztudomás szerint fuvarozóként dolgozik, gyakran úton van a munkája miatt és nem jelenik meg a hatóság előtt az idézésre, nem rendelhető el a letartóztatás, ameddig kétségtelen tények nem merülnek fel, hogy a terhelt megszökött. Ugyanakkor önmagában az a tény, hogy a bűncselekmény magas büntetési tétellel fenyegetett, még nem alapozhatja meg a szökés veszélyének megállapítását. Emellett szükséges olyan körülmények bizonyítása, miszerint a várható szigorú büntetés a terheltet a hatóság előli elmenekülésre készíti.³⁴

²⁷ FABRIZY 2011, 431. p.

²⁸ 173. § 2. bek. 1. pont

²⁹ BERTEL – VENIER 2013, 362. p.

³⁰ BERTEL – VENIER 2012, 467. p.

³¹ KIRCHBACHER, KURT: *Das neue Haftrecht. Untersuchungshaft.* in: Österr. Juristen-Zeitung (ÖJZ) 2008/07. 270. p.

³² WESSELY, WOLFGANG: *Casebook Strafprozessrecht.* Facultas Verlag- und Buchhandels AG, Wien, 2005. 96. p.

³³ MAYERHOFER – SALZMAN 2011, 558. p.

³⁴ MAYERHOFER – SALZMAN 2011, 559. p.

B) *Kollúzió veszélye* (a bűncselekmény felderítésének megakadályozásának a veszélye): Amennyiben a terhelt tanúk, szakértők vagy terhelttárs befolyásolásával, a bűncselekmény nyomainak eltávolításával vagy egyéb módon az igazság felderítését megkísérli megnehezíteni, megállapítható a kollúzió veszélye.³⁵ Ugyanis a terheltet meg kell akadályozni abban, hogy a tanúk, szakértők, és bűntársai befolyásolásával vagy más egyéb módon az ügy felderítését akadályozza. Továbbá a terhelt ilyen jellegű cselekményének összefüggésben kell állnia azzal a bűncselekménnyel, amely miatt az eljárás indult. Mindezek mellett fontos feltétel, hogy a terhelt nyomozás akadályozását célzó cselekményének alkalmasnak kell lennie, hogy a nyomozás eredményességét befolyásolja. A gyakorlat szerint az, ha a nyomozást még nem zárták le, vagy a terhelt a bűntársai kitéréről továbbra is hallgat, illetve hogy a terhelt valószínűleg professzionális bünszervezetben működött közre, még nem alapozza meg ezt a letartóztatási okot. Továbbá meg kell jegyezni, hogy a védelemre való felkészülés (jogszerű kapcsolatfelvétel a tanúkkal, releváns iratok beszerzése) nem tekinthető nyomozást akadályozó cselekménynek.³⁶ Ugyanakkor e letartóztatási okra való hivatkozás az idő múlásával és a nyomozás előrehaladtával (tanúkat kihallgatták, bizonyítékokat begyűjtöttek) nem állja meg a helyét, így az osztrák jogalkotó törvényileg szabályozza, hogy erre az okra maximálisan két hónapig lehet hivatkozni.³⁷ Ezen túlmenően amennyiben olyan személy kerül fel a nyomozás során, akit a terhelt valamely módon befolyásolhat, a bíróság, az ügyészség kötelessége, hogy az ilyen személyt mihamarabb kihallgassák.³⁸

C) *Bűnisméltés veszélye*: a magyar szabályozáshoz képest jóval összetettebb rendelkezéseket tartalmaz az osztrák törvény, amely további három esetkört különböztet meg e letartóztatási okon belül. A bűnisméltés veszélyének és a bűncselekmény befejezésének megállapításához egyrésztől szükség van egy eljárást megalapozó bűncselekményre (*Anlasstat*) és egy elkövetéssel fenyegető ún. prognózis bűncselekményre (*Prognosestat*).³⁹ Azaz e letartóztatási ok akkor állapítható meg, amennyiben a terhelt várhatóan újabb bűncselekményt fog elkövetni annak ellenére, hogy ellene már folyamatban van egy hasonló bűncselekmény elkövetése miatt büntetőeljárás. Nem szükséges, hogy egy konkrét cselekmény elkövetését feltételezze a hatóság. Továbbá alapvető megszorítás ezen ok esetében, hogy az alapügy a terhelt ellen olyan bűncselekmény miatt folyjon, amelyre a törvény több mint hat hónap szabadságvesztéssel járó büntetést rendel.⁴⁰ Emellett további feltételként érvényesül, hogy megállapítható legyen annak a veszélye, hogy a terhelt *újabb súlyos következménnyel* járó büntetendő cselekményt fog elkövetni, amely ugyanazon jogi tárgy ellen irányul, mint amelyet már a terhére róttak (1. esetkör). A súlyos jogkövetkezmény fogalmát az osztrák Büntető Törvénykönyv⁴¹ határozza meg, amely magába foglalja a bűncselekmény minden konkrét következményét, amelyek a társadalomban megjelennek. Ide tartozik mindenekelőtt az emberölés,

³⁵ 173. § 2. bek. 2. pont

³⁶ HOLLAENDER 2007, 22. p.

³⁷ lásd bővebben: Az előzetes letartóztatás maximális időtartama fejezetben.

³⁸ BERTEL – VENIER 2012, 469. p.

³⁹ FABRIZY 2011, 432. p.

⁴⁰ HOLLAENDER 2007, 22. p.

⁴¹ §§ 21 und 23 StGB

súlyos testi sértés, rablás (ami súlyos testi sértés okozásával jár együtt), továbbá a vagyon elleni bűncselekmények esetén a több mint 50.000 euró kárt okozó cselekmények. Ilyen súlyos következmény megállapításánál mindig a konkrét tényeket kell figyelembe venni és nem a bűncselekmény absztrakt veszélyességi fokát.⁴² A következő pont alapján akkor lehet még e letartóztatási okot megállapítani, ha fennáll annak a veszélye, hogy *egy nem csupán enyhe (nicht bloß leichte Folgen) következményekkel járó büntetendő cselekményt követ el, amely ugyanazon jogtárgy ellen irányul, mint amelyet a terhére rónak, de a terheltet már hasonló bűncselekmény miatt elítélték vagy már bűnismétlő vagy folytatólagos bűnelkövető, tehát az alapügy több hasonló bűncselekmény elkövetése miatt indul (2. esetkör). Amennyiben a terheltet már korábban elítélték, akkor elegendő lehet a bűnismétlés megállapításához, ha a terhére rótt bűncselekmény enyhébb következményekkel jár, például: lopás elkövetése maximum 3000 euró értékben. Ugyanakkor nem tartozik ebbe a körbe a gyermek pornográf oldalak letöltése, mivel a társadalomra vonatkozó zavaró hatás nem vehető figyelembe.⁴³ Bűnismétlés veszélye állapítható meg továbbá, ha fennáll a veszélye, hogy bármilyen bűncselekményt követ el, amelyet a törvény több mint 6 hónap szabadságvesztéssel fenyeget, amely ugyanazt a jogtárgyat támadja, mint a terhére rótt büntetendő cselekmény és ilyen bűncselekmény miatt már korábban kétszer elítélték (3. esetkör).⁴⁴*

Megjegyzendő, hogy pusztán a visszaesés veszélye nem elegendő a bűnismétlés megállapításához.⁴⁵ A bűnismétlés veszélye alatt olyan nagy valószínűséget kell érteni, hogy a terhelt még az eljárás közben újabb hasonló bűncselekményt fog elkövetni. Ennek a veszélynek konkrét tényeken kell alapulnia, nem megfelelő ok például, ha egy szakértő megállapítja, hogy a terhelt hajlamos a személy elleni erőszakos cselekményekre. Nem elegendő a bíró szubjektív feltételezése, hanem azt mindig objektíven kell megindokolni. A bűncselekmény elkövetésének veszélyének megítélésakor különös súllyal kell figyelembe venni azt, ha élet, testi épség elleni vagy szervezett bűnözés körében elkövetett bűncselekménynek a veszélye vagy terrorista csoportban való elkövetés veszélye állapítható meg a terhelttel szemben.⁴⁶ Egyébként a letartóztatási okok megítélésakor tekintetbe kell venni, ha a veszély azáltal csökkent, hogy a bűncselekmény elkövetésének körülményei megváltoztak.⁴⁷ Csupán a lehetőség a további bűnelkövetésre még nem jelentheti automatikusan a letartóztatás elrendelését.⁴⁸ A letartóztatási ok megállapíthatóságát az alábbi tények kizárhatják: ha a terhelt büntetlen előéletű, a bűncselekményt régen követte el, a terhelt szociálisan integrált vagy biztos jövedelemmel rendelkezik. A törvény az egyes esetkörök között a szerint tesz különbséget, hogy a terhelt terhére rótt bűncselekmény milyen következménnyel jár. Ilyen következménynek tekinthető a bűncselekménnyel okozott kár és jogsértés. Megállapítható a bűnismétlés veszélye, ha a terhelt munkakerülő, alkoholistá és korábban már többször került eljárás

⁴² SEILER 2009, 156. p.

⁴³ BERTEL – VENIER 2012, 473. p.

⁴⁴ BERTEL – VENIER 2013, 364. p.

⁴⁵ MAYERHOFER – SALZMAN 2011. 561. p.

⁴⁶ SEILER 2009, 156. p.

⁴⁷ 173. § 3. bek.

⁴⁸ BERTEL – VENIER 2012, 469. p.

alá vagyon elleni bűncselekmények miatt, és megalapozottan feltehető, hogy rövid időn belül újabb hasonló cselekményt hajt végre.

D) *Bűncselekmény befejezésének veszélye* a magyar szabályokhoz hasonlóan akkor állapítható meg, ha fennáll a veszély, hogy a terhelt a terhére rótt megkísérelt vagy az elkövetéssel fenyegetett bűncselekményt véghezviszi.⁴⁹ Például ha a terhelt a sértettet már többször is halálosan megfenyegette, és kiderül, hogy egy löfegyvert vásárolt, akkor ez már konkrét ténynek tekinthető, amely alapján elrendelhető a letartóztatás.⁵⁰

2. A feltételesen kötelező letartóztatás

Olyan bűncselekmény esetén, amelyre a törvény legalább 10 év szabadságvesztés büntetést rendel, az előzetes letartóztatást el kell rendelni, kivéve, ha megalapozottan feltehető, hogy a törvényben felsorolt letartóztatási okok fennállása kizárható.⁵¹ Tehát a különösen súlyos bűncselekmények esetén a letartóztatás megállapításánál fordított vizsgálati módszer érvényesül.⁵² A bíróságnak szigorú mércével kell vizsgálnia a letartóztatás indokál szolgáló körülményeket (rendelkezésre álló bizonyítékok, a terhelt személyisége, jellemvonása). Ez az esetkör csak akkor áll fenn, amennyiben legalább egy letartóztatási ok megállapítható, mivel konkrét ok nélküli szabadságelvonás minden esetben alkotmányellenes. Ugyanakkor a letartóztatás *ultima ratio* jellegéből és az alternatív kényszerintézkedések prioritásának elvéből levezethető, hogy ilyen súlyos bűncselekmény miatt folyamatban lévő büntetőeljárás esetén is vizsgálni kell, hogy a letartóztatás más intézkedéssel helyettesíthető-e.⁵³ Véleményem szerint az osztrák Büntetőeljárás törvény e rendelkezése nem tekinthető követendő példának, mivel még a magas büntetési tételű bűncselekmények esetén sem tekinthető a letartóztatás még feltételesen sem kötelezőnek. Tehát nem tartom indokoltnak, hogy ilyen esetekben feltételezzik valamely letartóztatási ok fennállását, és ennek ellenkezőjét kell bizonyítani a fogva tartás elkerüléséhez. E rendelkezés ellentétes az ártatlanság vélelmének alapjával.

3. Az arányosság követelménye

Mint korábban említettem az osztrák törvény a letartóztatás elrendelésének negatív feltételeként határozza meg az aránytalanságot. Azaz a letartóztatást nem lehet elrendelni vagy fenntartani, ha az ügy jelentőségéhez vagy a várható büntetés mértékéhez képest az aránytalan lenne, vagy ha a letartóztatás célja más enyhébb eszköz alkalmazásával is elérhető.⁵⁴ Aránytalan a letartóztatás például kísértékre elkövetett lopás esetén, még akkor is ha azt üzletszerűen követte el, de akkor sem rendelhető el a letartóztatás, ha a

⁴⁹ FABRIZY 2011, 433. p.

⁵⁰ MAYERHOFER – SALZMAN 2011, 562. p.

⁵¹ SCHWAIGHOFER 2008, 340. p.

⁵² HOLLAENDER 2007, 24. p.

⁵³ FABRIZY 2011, 435. p.

⁵⁴ BERTEL – VENIER 2013, 367. p.

bűncselekmény 14 napon belül gyógyuló sérülést okozott. Ugyanígy kizárható az előzetes letartóztatás elrendelése pénzbüntetéssel fenyegetett bűncselekmény esetén, vagy ha felfüggesztett szabadságvesztés kiszabása valószínűsíthető. Ennek alapjául szolgál az a szabály, miszerint az előzetes letartóztatás végrehajtása során soron kívül kell eljárni és a terhelt az előzetesen letartóztatás alatt nem lehet rosszabb körülmények között, mint a büntetés végrehajtása idején.⁵⁵ Azaz nem szabad a terhelt személyi szabadságát tovább elvonni, mint ameddig a büntetésben kiszabásra kerül. Így amennyiben a letartóztatás aránytalan a várható büntetéshez viszonyítva, azt meg kell szüntetni.⁵⁶ Az arányosság mellett a *szükségesség* követelményének is érvényesülnie kell, azaz a letartóztatás elrendelése nélkül nem lehetne az eljárás célját biztosítani. Továbbá a terhelt személyi szabadságának elvonása akkor megengedhető, ha valamely letartóztatási ok fennáll és a bíróság konkrét tényekkel alá tudja támasztani, miért nem lehetséges valamely alternatív kényszerintézkedés alkalmazása.⁵⁷

3.1. Az előzetes letartóztatás megengedhetőségének kizárása, alternatív eszközök

Minden letartóztatottnak joga van arra, hogy haladéktalanul bíróság elé állítsák és az előzetes letartóztatás feltételeivel összefüggésben kihallgassák. A bíróság döntése előtt azonnali nyomozási cselekményeket fogantathat, vagy a rendőrséget utasíthatja erre, amennyiben a döntésének meghozatalához, a gyanú fokának vagy a letartóztatási okok megítéléséhez szükséges.⁵⁸ Minden esetben legkésőbb 48 órán belül döntést kell hoznia a bíróságnak a letartóztatás vagy alternatív intézkedés elrendeléséről vagy a terhelt szabadon bocsátásáról.⁵⁹ Amennyiben a letartóztatás feltételei megállapíthatóak, a bíróságnak minden esetben mérlegelnie kell, hogy az nem helyettesíthető-e más kényszerintézkedéssel. Ugyanis az arányosság követelményének fontos garanciájaként érvényesül az a szabály, miszerint a letartóztatást nem lehet elrendelni vagy fenntartani, ha az ügy jelentőségéhez vagy a várható büntetés mértékéhez képest aránytalan lenne, vagy ha a letartóztatás célja más, enyhébb eszköz alkalmazásával is elérhető.⁶⁰ Az osztrák törvény az egyes alternatív kényszerintézkedéseket nem taxatív módon sorolja fel, hanem azokat csupán példálózó jelleggel határozza meg, amelyek egymás mellett is elrendelhetőek, ezáltal teret engedve a bírósági jogalkalmazásnak.⁶¹ Így különösen az alábbi intézkedések alkalmazhatók:

A) *Fogadalom – kötelezettségvállalás:*⁶² célja annak biztosítása, hogy a terhelt az eljárás minden szakaszában a hatóságok rendelkezésére álljon és működjön közre az eljárás során.⁶³ A törvény több esetkörét szabályozza. Egyrészről a terhelt kötelezettséget

⁵⁵ BERTEL – VENIER 2012, 474. p.

⁵⁶ 177. § 2. bek.

⁵⁷ BERTEL – VENIER 2013, 367. p.

⁵⁸ HOLLAENDER 2007, 24. p.

⁵⁹ KIRCHBACHER, KURT: *Das neue Haftrecht. Untersuchungshaft.* in: Österr. Juristen-Zeitung (ÖJZ) 2008/07. 271. p.

⁶⁰ 173. § 1. bek. és 4. bek.

⁶¹ FABRIZY 2011, 434. p.

⁶² 173. § 5. bek.

⁶³ MAYERHOFER – SALZMAN 2011, 574. p.

vállal, hogy a büntetőeljárás jogerős befejezéséig nem szökik és nem rejtőzik el, illetve az ügyészesség beleegyezése nélkül a tartózkodási helyét nem hagyja el. Továbbá a terhelt ígéretét jelenti arra nézve, hogy nem akadályozza, és nem nehezíti meg a nyomozást. Emellett családon belüli erőszak esetén (*Sicherheitspolizeigesetz* 38a §) a terhelt kötelezettségvállalása, hogy a terhelt az áldozattal semmilyen kapcsolatot sem tart fenn meghatározott lakásba nem lép be, annak közvetlen környékét elkerüli és a SPG 38a § szerint kiszabott belépési tilalmat nem szegi meg, továbbá a lakáskulcsait le kell adnia a hatóság számára.⁶⁴

B) *Hatósági utasítások*: meghatározott cselekvési kötelezettségeket vagy tilalmakat írnak elő a terhelt számára: a terhelt tartózkodási helyének minden változását be kell jelentenie vagy meghatározott időközönként kell jelentkezni a rendőrségnél.⁶⁵ Előírható az is, hogy a terhelt meghatározott helyen lakjon, meghatározott helyet, környékét elkerüljön, alkoholos italok fogyasztásától vagy egyéb kábítószerektől tartózkodjon, vagy megadott munkát végezzen. Mindezek mellett a terhelt beleegyezésével elrendelhető, hogy egyes orvosi kezeléseknak vesse alá magát, kiváltképp elvonókúrának vagy pszichoterápiának.⁶⁶

C) *Személyazonosító okmányok leadása*: alternatív intézkedésként elrendelhető a terhelt személyazonosító iratainak, jogosítványának vagy egyéb dokumentumainak átmeneti elvétele.⁶⁷

D) *Ideiglenes pártfogó kirendelése*: ideiglenes pártfogó kirendelhető, amennyiben a terhelt ehhez hozzájárul és ennek következtében az előzetes letartóztatás elrendelése elkerülhető. Ideiglenes pártfogó elrendelése különösen szökés- vagy újabb bűncselekmény elkövetése esetén lehet indokolt.⁶⁸ Ez esetben a bíróság álláspontja szerint a pártfogó tevékenységével és életvezetési tanácsaival a terheltet a további bünelkövetéstől visszatarthatja.⁶⁹ Az előzetes pártfogó felügyelő eljárása során a gondozási/segítői funkció az elsődleges a megfigyelő tevékenysége mellett. Amennyiben a terheltnek törvényes képviselője van, az ideiglenes pártfogó kirendeléséről értesíteni kell. A pártfogó kirendelésének ideje csak az eljárás jogerős befejezéséig tarthat.⁷⁰

E) *Óvadék/Kaució*: a gyakorlatban a legfontosabb letartóztatást helyettesítő intézmény Ausztriában. Óvadék ellenében a terhelt szabadon bocsátható, amennyiben a letartóztatási okok közül kizárólag a szökés veszélye áll fenn, ha a bűncselekmény legfeljebb 5 év szabadságvesztéssel fenyegetett.⁷¹ Ugyanakkor magasabb büntetési tételű bűncselekmények esetén is el kell rendelni, amennyiben a terhelt szökése az óvadék el-

⁶⁴ HOLLÄENDER 2007, 25. p.

⁶⁵ 173. § 5. bek. 4. pont

⁶⁶ HOLLÄENDER 2007, 25. p.

⁶⁷ 173. § 5. bek. 5. pont

⁶⁸ BERTEL – VENIER 2012, 499. p.

⁶⁹ HOLLÄENDER 2007, 27. p.

⁷⁰ 179. §

⁷¹ 180. § 1. bek.

rendelésével is megakadályozható, mivel a letartóztatásnak a súlyosabb bűncselekmények esetén is mindig arányosnak kell lennie.⁷² A letartóztatást elrendelő döntésében a bíróságnak mindig meg kell indokolnia, hogy miért nem elegendő az óvadék elrendelése az eljárás céljának a biztosítására.⁷³ Az óvadék mértékét a bíróság az ügyész indítványára a következő szempontok figyelembevételével állapítja meg: a terhelt terhére rótt bűncselekmény súlya (1); a terhelt személyi és gazdasági körülményei (2); az adott személy vagyona, aki az óvadékat teljesíti (3). Az óvadékat készpénzben, vagy értékpapírban (amelyet az aktuális tőzsdei árfolyamon számítanak), vagy egy ingatlannak zálogjoggal való megterhelésével, zálogjoggal való ellátásával lehet teljesíteni; mindemellett arra is lehetőség van, hogy arra alkalmas kezes vállalja az óvadék teljesítését.⁷⁴

Amennyiben a körülmények alapján fennáll a gyanú, hogy a terhelt által teljesített biztosíték bűncselekményből származik, akkor a bíróság az óvadék átvétele előtt intézkedik annak eredetének megvizsgálásáról.⁷⁵

A terhelt elveszti az óvadékat a bíróság rendelkezésére (ügyész indítványára) vagy hivatalból, ha nem kezdi meg szabadságvesztést elrendelő ítélet esetén büntetésének letöltését. Az óvadék elvesztésének további esete, ha engedély nélkül elhagyja lakását vagy szabályszerű időzésre nem jelenik meg, tehát ha a terhelt a hatóság rendelkezéseit nem teljesíti. Az elvesztett óvadék az államot illeti, de a sértett kártérítési igényében követelheti az óvadékból történő megfelelő arányú kielégítést.⁷⁶ Az óvadék felszabadul, mihamar a büntetőeljárás jogerősen befejeződik. Amennyiben az ítéletben szabadságvesztés büntetést szabnak ki, akkor az óvadék a büntetés megkezdésének pillanatában szabadul fel. Ha a terhelt az óvadék letétele ellenére szökést készít elő vagy olyan körülmények állnak fenn, amely miatt a letartóztatás szükségessé válik, akkor az óvadék felszabadul, és a terheltet letartóztatják.⁷⁷ Az óvadék felszabadulásáról a bíróság dönt.

F) *Házi őrizet*: egy olyan büntetőpolitikai intézmény, amely az előzetes letartóztatásban lévő fogvatartottak számának csökkentésére szolgál. A letartóztatás és a házi őrizet is a személyi szabadságot korlátozza, de tartalmukban különböznek egymástól.⁷⁸ A 173a szakasz lehetővé teszi, hogy az előzetes letartóztatást elektromosan felügyelt házi őrizetként hajtsák végre, azaz a házi őrizet az előzetes letartóztatás alternatívája.⁷⁹ A fogvatartottak egy büntetés-végrehajtási intézetben szigorú rezsim alatt állnak, örök felügyelete mellett egy kis cellába zárva, amit gyakran több emberrel kell megosztaniuk, ezáltal a magánszférájuk jelentős korlátozás alá kerül. Nem is beszélve a fokozott pszichikai megterhelésről, amely jóval nehezebb egy előzetes letartóztatásban lévő terhelt részére (aki nem tudja, hogy mikor szabadulhat és milyen büntetés vár rá), mint egy jogerős büntetését töltő elítélt számára. A letartóztatással szemben a házi őrizet sokkal kevésbé korlátozza a terhelt szabadságát, a szabad mozgás lehetősége mivel meghatáro-

⁷² FABRIZY 2011, 457. p.

⁷³ BERTEL – VENIER 2012, 501. p.

⁷⁴ HOLLAENDER 2007, 28. p.

⁷⁵ FABRIZY 2011, 458. p.

⁷⁶ HOLLAENDER 2007, 29. p.

⁷⁷ SEILER 2009, 160. p.

⁷⁸ BERTEL – VENIER 2012, 477. p.

⁷⁹ FABRIZY 2011, 437. p.

zott feltételek mellett biztosított számára (dolgozhatnak, hozzátartozóikkal találkozhatnak). A házi őrizet feltétele Ausztriában, hogy az előzetes letartóztatás elrendeléséről vagy fenntartásáról legyen egy döntés.⁸⁰ Ebből kifolyólag nem rendelhető el a házi őrizet, ha az előzetes letartóztatás feltételeinek fennállásában kétség merül fel vagy enyhébb alternatív eszközzel is elérhető az eljárás célja. A házi őrizet a terhelt vagy az ügyész indítványára rendelhető el, amely azon a szálláshelyen hajtható végre, ahol a terhelt belföldi lakóhelye található. Foganatosítása akkor lehetséges, ha az előzetes letartóztatás más enyhébb intézkedéssel nem szüntethető meg és a letartóztatás célja a házi őrizet végrehajtásával is elérhető, mivel a terhelt rendezett életviszonyok között él és beleegyezett, hogy elektromos technikai eszközzel megfigyeljék.⁸¹ Egyebekben az előzetes letartóztatásra vonatkozó szabályok érvényesülnek (meghosszabbítás, megszüntetés, maximális időtartam) azzal az eltéréssel, hogy a letartóztatási tárgyalásra (*Haftverhandlung*) hivatalból nem kerül sor és a házi őrizet további fenntartásáról, illetve megszüntetéséről iratok alapján határoznak, azaz szóbeli tárgyalás nélkül.⁸² A házi őrizet elrendelését semmiképpen sem szabad a bíróság kegyének, vagy jóindulatának tekinteni, hanem ez az intézmény a terhelt jogát biztosítja azáltal, hogy a házi őrizet során kevésbé korlátozzák szabadságában a büntetőeljárás során.

A bírónak döntésében konkrét tényekkel kell alátámasztania, hogy miért nem lehetséges a letartóztatás helyett házi őrizetet alkalmazni. Szükségesnek tekinthető az előzetes letartóztatás, amennyiben a terhelt különösen veszélyes bűncselekménnyel gyanúsítható, vagy ha a terhelt nem rendelkezik állandó lakhellyel és ezáltal nem lehetséges elektromos felügyelettel megfigyelni.⁸³ A házi őrizet elrendeléséről a bíróság a letartóztatási tárgyaláson dönt. A terhelt már az első kihallgatása során indítványozhatja a házi őrizetet, ilyenkor a bírónak – amennyiben az előzetes letartóztatás feltételei fennállnak, amilyen hamar lehetséges, döntenie kell az indítványról, de legkésőbb az első letartóztatási tárgyaláson. Ha az eljárás során később nyújt be ilyen indítványt, akkor a bírónak 14 nap áll rendelkezésre a döntés meghozatalára. („*Beschleunigungsgebot*”-nak érvényesülnie kell a házi őrizet idején is). Esetenként a bíróság az indítvány betérjesztését követően ideiglenes pártfogót rendel ki (179. § szerint) azzal, hogy legkésőbb a letartóztatási tárgyalás végéig a terhelt életviszonyairól és szociális körülményeiről tájékoztassa a bíróságot – beleértve annak a vizsgálatát, hogy a terhelt valamely foglalkozást vagy képzést a letartóztatás céljának veszélyeztetné – továbbá a házi őrizet feltételeinek végrehajtásának lehetőségéről.⁸⁴ A házi őrizetről nem csak a letartóztatás elrendelésekor lehet dönteni, hanem később, a letartóztatás fenntartásakor is. Elrendelés esetén a meghatározott szálláshely elhagyása kizárólag a munka- és képzési hely elérése, szükséges orvosi kezelés elvégzése céljából illetve a mindennapi életvitelhez szükséges eszközök beszerzése miatt a lehető legrövidebb útvonalon lehetséges.⁸⁵ A házi őrizetről rendelkező döntés ellen jogorvoslati eszközként panasz biztosított. Amennyiben a tartományi törvényszékhez panasz érkezik a házi őrizet elrendelése vagy el nem rendelése miatt, a

⁸⁰ MAYERHOFER – SALZMAN 2011, 575. p.

⁸¹ 173a § 1. bek.

⁸² FABRIZY 2011, 437. p.

⁸³ BERTEL – VENIER 2012, 479. p.

⁸⁴ FABRIZY 2011, 437. p.

⁸⁵ 173a § 2. bek.

bíróságnak vizsgálnia kell a letartóztatás feltételeit is, még akkor is ha nem erre irányult az indítvány.⁸⁶

A bíróság a házi őrizet elrendeléséről, annak helyszínéről az ügyészséget és a rendőrséget értesíti és elrendeli az elektromos megfigyeléshez szükséges technikai eszköz házi őrizetben történő alkalmazását.⁸⁷ A házi őrizetet meg kell szüntetni, amennyiben a letartóztatás feltételei már nem állnak fenn. Emellett a bíróság a házi őrizetet megszünteti és az előzetes letartóztatás igazságügyi intézetben történő végrehajtását rendeli el, ha a terhelt visszavonja a beleegyezését a házi őrizet foganatosítására. Továbbá az ügyészség indítványára is megszűnik a házi őrizet, amennyiben a terhelt a házi őrizet szabályait megszegi vagy olyan új körülmény állapítható meg, amely miatt a letartóztatás célja házi őrizet alkalmazásával nem érhető el. Ez utóbbi esetben a bíróság a terhelt meghallgatását követően végzésben határoz.⁸⁸

IV. Előzetes letartóztatást elrendelő döntés és a bíróság közvetett és közvetlen nyomozási cselekményei kényszerintézkedések esetén

A terheltet az őrizetbe vétel során először rendőrségi őrizetbe veszik maximum 48 órára. E határidő leteltét követően átszállítják az igazságügyi őrizetbe, ahol az illetékes bírónak haladéktalanul ki kell hallgatnia, akár hétvégén vagy éjszaka is. A kihallgatást követően a bíróság jogosult azonnali nyomozási cselekmény elrendelésére, illetve a terhelt által megadott adatok valóságának megvizsgálására. Amennyiben a bíró úgy ítéli meg, hogy nincs elegendő adat, bizonyíték a letartóztatás elrendeléséhez, akkor a rendőrségtől további iratokat kérhet.⁸⁹ Ugyanakkor, ha már nincs idő bizonyítékok beszerzésére, az őrizetbe vétel idejének letelte miatt, akkor az ügyési indítványt el kell utasítani és a terheltet szabadon kell engedni. Az előzetes letartóztatás csak akkor rendelhető el, amennyiben annak minden feltétele teljes mértékben tisztázásra került.⁹⁰ Emellett az ügyész is indítványozhatja a bíróságnál egyes kényszerintézkedések foganatosítását. A bíróság az engedély megadása során határidőt tűz ki a kényszerintézkedés foganatosítására, amelynek leteltét követően az már nem lehetséges. A bíróság az engedély megadását megelőzően, hogy megalapozott döntést hozhasson – a szükséges tények felderítése céljából nyomozást rendelhet el, amelyet a rendőrség foganatosít.⁹¹ Minden, az ügyhöz kapcsolódó aktát a bíróság rendelkezésére kell bocsátani, mivel csak így lehetséges megalapozott döntést hozni. A bíróság a saját hatáskörében felvett bizonyítékokról készült jegyzőkönyvet haladéktalanul megküldi az ügyészségnek. Amennyiben további bizonyítékok felvételére van szükség, a bíróság felhívhatja erre az ügyész figyelmét.⁹² Ha a bíróság a letartóztatás elrendelése mellett dönt, az ügyésznek és a rendőrségnek to-

⁸⁶ BERTEL – VENIER 2012, 480. p.

⁸⁷ FABRIZY 2011, 438. p.

⁸⁸ BERTEL – VENIER 2012, 481. p.

⁸⁹ BERTEL – VENIER 2013, 368. p.

⁹⁰ BERTEL – VENIER 2012, 484. p.

⁹¹ BERTEL – VENIER 2013, 368. p.

⁹² HOLLAENDER 2007, 32. p.

vábbra is meg kell küldeni az ügy iratait, mivel a bíróság kötelezettsége az eljárás során a letartóztatás feltételeinek vizsgálata.⁹³

Az előzetes letartóztatás elrendeléséről szóló konkrét tényekkel indokolt határozatot az igazságügyi őrizetbe történő átszállítástól számított 48 órán belül meg kell hozni, amit a terhelttel azonnal szóban, illetve azt 24 órán belül írásban közölni kell. Emellett haladéktalanul meg kell küldeni az ügyésznek, a védőnek és a büntetés-végrehajtási intézetnek, esetenként a pártfogónak. A terhelt a kézbesítésről érvényesen nem mondhat le.⁹⁴ A határozat tartalmi elemeit a törvény részletesen ismerteti. Eszerint a következő adatokat kell tartalmaznia:⁹⁵ a terhelt nevét és személyi adatait; a büntetendő cselekményt, amelyre a megalapozott gyanú fennáll; a büntetendő cselekmény elkövetési helyét, idejét és körülményeit; a bűncselekmény törvényi megjelölését; továbbá a letartóztatási okokat. Nagyon fontos a konkrét tények megadása, amelyek alapján a megalapozott gyanú fennállására lehet következtetni, illetve azon okok felsorolása, amelyek miatt helyettesítő intézkedés nem rendelhető el. Mindemellett természetesen meg kell jelölni a határozatban a döntés hatályosságának idejét; tartalmaznia kell a figyelmeztetéseket, miszerint védőjét, hozzátartozóját értesítheti; az előzetes letartóztatás ideje alatt védő igénybevétele kötelező; felhívják a terhelt figyelmét, hogy a határozat ellen panasszal élhet és a letartóztatás teljes időtartama alatt kérelmezheti a szabadon bocsátását. Ha a bíróság a letartóztatás fenntartása során a korábbi okokat egyszerűen megismétli, vagy automatikusan, kritika nélkül átveszi az ügyészi indítvány indokolását, az nem tekinthető az indokolási kötelezettség teljesítésének.⁹⁶ A terhelt panaszában az alábbi okokra hivatkozhat: a letartóztatás jogtalanul került elrendelésre, a határozat hiányos (nincsen konkrét tényekkel alátámasztva); a döntés óta az ügy körülményeiben jelentős változás következett be. Az előzetes letartóztatás kiszabása elleni panasz kiváltja az egy hónapos felülvizsgálati határidőt, a fenntartás elleni panasz pedig kiváltja a következő két hónapos felülvizsgálati határidőt, mivel ilyen panasz esetén vizsgálja a bíróság a letartóztatási okok fennállását is.⁹⁷

V. A letartóztatási tárgyalás

Ausztriában a közvetlenség elve meghatározott esetekben a nyomozati szakban is érvényre kerül. A bíróság nemcsak a letartóztatás elrendeléséről dönt közvetlen, személyes meghallgatás útján, hanem a későbbiekben is, annak meghosszabbítása során. Letartóztatási tárgyalás megtartását a terhelt szabadon bocsátási kérelem benyújtásával indítványozhatja. E kérelemről a bíróságnak haladéktalanul kell döntenie.⁹⁸ De a bíróság hivatalból is kitűzheti a tárgyalás megtartását az alábbi esetekben: a felülvizsgálati idő letelte előtt (1); ha a terhelt a szabadon bocsátását indítványozza és az ügyész ezzel el-

⁹³ 176. § 1. bek.

⁹⁴ FABRIZY 2011, 442. p.

⁹⁵ 174. § 3. bek.

⁹⁶ BERTEL – VENIER 2012, 485. p.

⁹⁷ BERTEL – VENIER 2012, 486. p.

⁹⁸ FABRIZY 2011, 447. p.

lentétes állásponton van (2); ha házi őrizet elrendelését a terhelt vagy az ügyész indítványozta és erről a bíróságnak haladéktalanul döntenie kell (3); ha a bíróság az előzetes letartóztatás fenntartásában kételkedik (4). A bíróság a tárgyalást megelőzően a nyomozó hatóságot további nyomozási cselekmények elvégzésére utasíthatja.⁹⁹

A letartóztatási tárgyalás kontradiktórius, nem nyilvános tárgyalás, amelyen az ügyész, a terhelt és védője, a rendőrség, illetve az ideiglenes pártfogó vehet részt.¹⁰⁰ A terheltet a tárgyalásra elő kell vezetni, kivéve, ha ez betegsége miatt nem lehetséges (ez esetben képviselője vehet részt). Az ügyész távollétében lefolytatható a tárgyalás, de a bíróság elsődlegesen megpróbálja az ügyészt elérni és jelenlétét elősegíteni. A tárgyaláson elsőként az ügyész előadja indítványát a letartóztatás fenntartására vonatkozóan és indokolja azt. Amennyiben az ügyész nem konkrét indokokat ad elő, hanem csupán a már korábban megjelölt okokat ismétli meg, akkor az indítványát el kell utasítani. Ezt követően nyílik meg a válaszadás joga a terhelt és képviselője részére. A bíróság a tárgyaláson a terheltet kihallgatja és amennyiben szükséges, a pártfogó felügyelőhöz is intézhetnek kérdéseket. Továbbá az ügyész és a terhelt az akták kiegészítését kérheti. A tárgyalás menetéről jegyzőkönyvet készítenek, amely minden lényeges körülményt, legfőképpen a felek indítványait tartalmazza.¹⁰¹

A bíróság jogosult a tárgyaláson hivatalból vagy indítványra tanúkat kihallgatni vagy más bizonyítás felvételét elrendelni, amennyiben a letartóztatás megítéléséhez szükséges. Fontos megjegyezni, hogy a letartóztatási tárgyaláson a bizonyításfelvétel kizárólag a letartóztatási okok fennállására/hiányára, megalapozott gyanú fennállására és az alternatív kényszerintézkedés alkalmazásának lehetőségére korlátozódik.¹⁰² A terheltet/vagy védőjét megilleti az utolsó szó joga. Ezt követően hozza meg a bíróság a döntését a letartóztatás elrendeléséről vagy fenntartásáról, amelynek tartalmi elemeit a 173. § 3. bekezdés tartalmazza. A nyomozati szakban folytatott letartóztatási tárgyalás a szóbeliség és közvetlenség elvének érvényesülése miatt álláspontom szerint alkalmas arra, hogy a letartóztatás elrendelése, illetve fenntartása során a bíró személyes meggyőződése alapján, indokolt döntést hozhasson, ezáltal elkerülve az írásbeliség okozta automatizmust.

VI. A letartóztatás határideje – felülvizsgálati határidők

A felülvizsgálat egy olyan intézmény, amely a bíróságot arra sarkallja, hogy a letartóztatás feltételeit az eljárás alatt folyamatosan megvizsgálja. Ebből kifolyólag a határozat, amellyel az előzetes letartóztatást kiszabják vagy fenntartják, csak meghatározott ideig érvényes (*Haftfrist*), amely határidőt a határozatban megjelölik. A törvényileg meghatározott idő leteltét megelőzően tárgyalást kell tartani (*Haftverhandlung*) vagy a terheltet szabadon kell engedni. A letartóztatás időtartama a letartóztatás elrendelésétől számított

⁹⁹ 176. § 1. bek.

¹⁰⁰ SEILER 2009, 158. p.

¹⁰¹ BERTEL – VENIER 2012, 491. p.

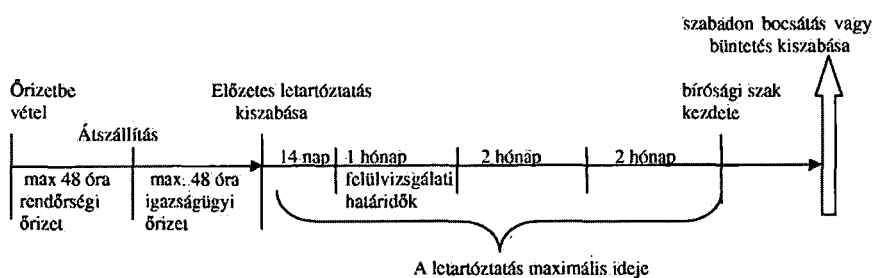
¹⁰² SCHWAIGHOFER 2008, 345. p.

14 nap.¹⁰³ Az elrendeléskor a terheltnek két választása van: vagy panasszal él a határozat ellen vagy kivárja az első letartóztatási tárgyalást és a tárgyaláson hozott számára kedvezőtlen döntés ellen nyújt be panaszt. A tárgyaláson fenntartott letartóztatás a fenntartásától számított 1 hónapig tart; ezt követően pedig minden további fenntartásától számított 2 hónapig.

A letartóztatási tárgyalás elhalasztására abban az esetben kerülhet sor, ha a tárgyalás megtartása a törvényben meghatározott határidő leteltét megelőzően váratlan és elkerülhetetlen akadály miatt nem lehetséges. Ekkor a tárgyalást a határidő leteltét követő három nap valamelyikére kell kitűzni. Ebben az esetben a letartóztatás felülvizsgálati határideje ennek megfelelően meghosszabbodik.¹⁰⁴ Nem tekinthető váratlan és elkerülhetetlen akadálynak, ha a bíróság hibájából kifolyólag nem tartható meg a tárgyalás (pl. nem biztosítanak idejében tolmácsot a terhelt részére).¹⁰⁵ Amennyiben már két letartóztatási tárgyalásra sor került, abban az esetben a terhelt a további tárgyalásokról lemondhat. Ilyen esetben a letartóztatás további fenntartásáról, illetve megszüntetéséről a bíróság iratok alapján dönt.¹⁰⁶ A vádirat benyújtását követően a letartóztatás elrendelését vagy fenntartását elrendelő végzés hatályossága a törvény által nem korlátozott, azaz nincs törvényileg szabályozott felülvizsgálati határidő. Letartóztatási tárgyalásra ezt követően csak akkor kerül sor, amennyiben a terhelt szabadon bocsátását indítványozza és erről a fő tárgyaláson haladéktalanul (14 napon belül) nem lehet dönten.

1. ábra

A fogva tartásra vonatkozó felülvizsgálati határidők:

¹⁰³ BERTEL – VENIER 2013, 373. p.

¹⁰⁴ SEILER 2009, 158. p.

¹⁰⁵ BERTEL – VENIER 2012, 488. p.

¹⁰⁶ 175.§ 4. bek.

¹⁰⁷ FABRIZY 2011, 445. p.

VII. Az előzetes letartóztatás maximális időtartama

A soron kívüli eljárás és az arányosság követelményének érvényesülése mellett a letartóztatás maximális határidejének törvényi meghatározása biztosítja a terhelt alapvető jogainak érvényesülését. A főtárgyalás megkezdéséig a letartóztatás időtartama a következő határidőket nem lépheti túl: ha a terheltet kollúzió veszélye miatt helyezték előzetes letartóztatásba, akkor maximálisan 2 hónapig tartható letartóztatásban. Tovább is fenntartható a letartóztatás, ha kollúzió mellett más letartóztatási ok is fennáll, de a két hónap leteltét követően a kollúzió veszélyére már nem lehet hivatkozni.¹⁰⁸ Felvetődhet a kérdés, hogy mivel főszabály szerint a letartóztatásra vonatkozó maximális határidők a főtárgyalás kezdetéig érvényesek, mi történik abban az esetben, ha 2 hónapon belül megkezdtek a tárgyalást, de a két hónap letelte után is fenntarthatónak tartják ezen okra hivatkozva a letartóztatást, ugyanis a tárgyalási szakban főszabály szerint már nem érvényesülnek a maximális határidők. Azaz a határidő leteltét követően megállapítható-e kollúzió veszélye vagy sem? E kérdésre a válasz a törvény szövegének teleologikus értelmezésével adható meg *Schwaighofer* és *Venier* szerint.¹⁰⁹ Ugyanis a jogalkotó célja e rendelkezéssel egyértelműen az volt, hogy az előzetes letartóztatás kollúzió veszélye esetén ne legyen fenntartható 2 hónapnál tovább. A hatóságoknak törekedniük kell arra, hogy e határidőn belül e letartóztatási ok megállapíthatóságát kiküszöböljék, például az érintett tanúkat, szakértőt kihallgassák, bizonyítékokat begyűjtsék, hogy ezáltal az nyomozás adatainak terhelt általi hamisítása, befolyásolása kizárható legyen. A törvényalkotó e két hónapos határidőt minden körülmények között elegendőnek tartja e hatósági kötelezettség teljesítésére.

További szabályként érvényesül, hogy amennyiben vétség elkövetésének megalapozott gyanúja áll fenn a terhelt ellen, akkor legfeljebb 6 hónapig tarthat a letartóztatás, ha pedig bűncselekmény gyanúja miatt folyik az eljárás, legfeljebb 1 évig. A maximális határidő két év, ha olyan bűncselekmény gyanúja miatt indult a büntetőeljárás, amelyre a törvény minimum 5 éves szabadságvesztés büntetését ír elő.¹¹⁰ A fiatakorúakra eltérő határidők vonatkoznak (3hónap, illetve bűncselekmény esetén maximum 1 év).¹¹¹

Továbbá hat hónapon túl csak akkor tartható fenn a letartóztatás, amennyiben a nyomozás különös nehézségére vagy egyéb körülményeire tekintettel az eljárás tárgyát képező bűncselekmény súlyára nézve ez elkerülhetetlen.¹¹² A meghosszabbítás idejéről a törvény nem rendelkezik. A letartóztatás meghosszabbítását konkrét tényekkel kell megindokolni, ellenkező esetben megállapítható az alapjogsértés az Alapjogi panaszcsoportról szóló törvény 7. szakasza alapján. Amennyiben a maximális határidő letelt, és a nyomozási szak még nem fejeződött be, akkor a terheltet szabadon kell engedni. Csak abban az esetben lehet ismét letartóztatni, ha a tárgyalás lefolytatásához feltétlenül szükséges. Ez esetben a fogva tartás mindenkor maximálisan hat további hétre történhet.¹¹³

¹⁰⁸ MAYERHOFER – SALZMAN 2011, 590. p.

¹⁰⁹ SCHWAIGHOFER, KLAUS – VENIER, ANDREAS: *Höchstdauer der Untersuchungshaft wegen Verdunkelungsgefahr*. in: Österr. Juristen-Zeitung (ÖJZ) 2013/02. 63. p.

¹¹⁰ 178. § 1. bek

¹¹¹ JGG 35. § 3. bek.

¹¹² 178. § 2. bek.

¹¹³ BERTEL – VENIER 2012, 498. p.

A letartóztatás határidejének kezdőpontja az előzetes letartóztatás elrendelésének ideje, nem pedig az őrizetbe vétel kezdete. Hasonlóképpen a magyar szabályokhoz sajnálatos módon nem veszik figyelembe az őrizetbe vétel időtartamát sem a maximális határidők számításánál, sem pedig az előzetes fogvatartás beszámításánál a kiszabott szabadságvesztés büntetésbe. A letartóztatásra törvényi maximum csak a főtárgyalás megkezdéséig érvényesül, azt követően csak az arányosság alapelve szab korlátot.¹¹⁴ Ugyanakkor a terhelt érdeke továbbra is az, hogy fogva tartását megszüntessék. Ennek érdekében a tárgyalás során végig jogában áll szabadon bocsátását indítványozni, amelyről a bíróságnak haladéktalanul döntenie kell a letartóztatás feltételeinek vizsgálatával. Amennyiben rendes tárgyaláson ez nem lehetséges, letartóztatási tárgyaláson (*Haftverhandlung*) hozza meg a döntését.

VIII. A letartóztatás megszüntetése

Az előzetes letartóztatás megszüntetése során a következő alapelveknek kell érvényre jutniuk: Egyrésztől fontos garanciaként érvényesül a soron kívüli eljárás követelménye (*Beschleunigungsgebot*), miszerint a törvény minden büntetőeljárásban résztvevő hatóság kötelezettségként határozza meg annak biztosítását, hogy a terhelt letartóztatása a lehető legrövidebb ideig tartson. A nyomozó hatóságoknak a nyomozást soron kívül kell véghezvinniük.¹¹⁵ Fontos kiemelni, hogy a terhelt alapvető jogát a szabadságra nem csak azzal sérthetik meg, hogy aránytalanul elhúzódik az eljárás, hanem azáltal is, hogy megsértik a soron kívüli eljárás követelményét, pl. a rendőrség nem haladéktalanul ellenőrzi a terhelt alibijét, vagy az ügyész nem nyújtja be állásfoglalását megfelelő időben a házi őrizet elrendeléséről, vagy a bíróság hónapokat vár egy szakértői véleményre, anélkül, hogy figyelmeztetné a szakértőt. De ha az előzetes letartóztatásban lévő terhelt védőjének késve biztosítják a nyomozási iratokat, ezáltal megsértik a soron kívüli eljárás követelményét, az alapjogsérelem megállapítható.¹¹⁶ További követelmény, hogy az előzetes letartóztatás lényegesen rövidebb ideig tartható fenn, mint a várható büntetés. Ugyanis nem helytálló az előzetes letartóztatás, ha annak tartama a várható büntetés háromnegyedét már túllépte.¹¹⁷

Másrészt az arányosság követelménye (*Verhältnismäßigkeitsgebot*), amely alapján a terheltet azonnal szabadon kell bocsátani és az enyhébb intézkedést megszüntetni, amint a letartóztatás vagy az enyhébb eszköz alkalmazásának feltételei nem állnak fenn vagy fenntartásuk aránytalan lenne.¹¹⁸ Az előzetes letartóztatás megszüntetésére kerülhet sor, amennyiben az ügyész indítványozza a bíróságnál a terhelt szabadon bocsátását, illetve az enyhébb kényszerintézkedés megszüntetését. Ugyanis az ügyész akarata ellenére

¹¹⁴ SCHWAIGHOFER 2008, 343. p.

¹¹⁵ KIRCHBACHER, KURT: *Das neue Haftrecht. Untersuchungshaft.* in: Österr. Juristen-Zeitung (ÖJZ) 2008/07. 272. p.

¹¹⁶ FABRIZY 2011, 451. p.

¹¹⁷ BÉTEL – VENIER 2012, 495. p.

¹¹⁸ 177. § 2. bek.

senkit sem lehet letartóztatásban tartani vagy a fogva tartást elrendelni.¹¹⁹ Továbbá meg kell szüntetni a személyi szabadság elvonását, amennyiben a letartóztatás enyhébb eszközzel is helyettesíthető (173. § 4. bek.), e rendelkezés az arányosság követelmények megjelenése a törvényben. Amennyiben az ügyész az enyhébb eszköz megváltoztatását kéri (vagy a terhelt indítványozza a letartóztatás megszüntetését és az ügyész ennek elmentmond), akkor a bíróság dönt a kérdésről. A döntés elleni panaszt a tudomásszerzéstől számított 3 napon belül kell benyújtani.¹²⁰ Ha a terhelt szabadon bocsátását indítványozza (szabadon bocsátási indítvány=*Enthaftungsantrag*) és az ügyész ezzel ellentétes állásponton van, akkor a bíróság letartóztatási tárgyaláson dönt a kérdésben. Amennyiben az áldozat ezt indítványozza, akkor őt a terhelt szabadon bocsátásáról hozott döntésről (indokaival és a terhelt számára előírt enyhébb intézkedés megjelölésével) haladéktalanul értesíteni kell.¹²¹ Emellett nem tartható fenn a letartóztatás, amennyiben annak nem állnak fenn a feltételei vagy maximális határideje lejárt. Ha a megalapozott gyanú hiányzik, ez esetben csak akkor lehet újból letartóztatást foganatosítani, ha valamely új körülmény merül fel a nyomozás során, amely indokolja ezt.

IX. A jogorvoslati rendszer

1. Jogorvoslat a letartóztatás elrendelése ellen

A terhelt a bíróság döntése ellen panasszal élhet (174. § 4. bek), amelyet a tartományi ítélőtáblához kell benyújtania írásban vagy elektronikus módon.¹²² Nem érvényesül az újítási tilalom (*Neuerungsverbot*), azaz a tartományi ítélőtábla (*Oberlandesgericht*) a döntése során olyan új tényeket és körülményeket is figyelembe vehet, amely a megtámadott határozat meghozatalát követően merült fel vagy került tudomásra.¹²³ A panasz benyújtására nyitva álló határidő 14 nap, amely a megtámadott határozat kihirdetésével veszi kezdetét.¹²⁴ Ha a terhelt az előzetes letartóztatás elrendelése ellen nyújt be panaszt, eltekintenek a 14 napon belül tartandó letartóztatási tárgyalástól és a tartományi ítélőtábla fog dönteni a panaszról. Ezáltal elkerülük, hogy párhuzamosan járjon el a tartományi ítélőtábla (a panasz miatt) és a tartományi törvényszék (egyesbíróként eljárva a letartóztatási tárgyalás miatt).¹²⁵ Ha a terhelt a panaszt az 1 hónapos felülvizsgálati határidőn belül nyújtja be (azaz a 14 napon belül hozott döntés ellen, amely fenntartotta a letartóztatást), akkor a panasz elbírálása helyettesíti az 1 hónap végén tartandó tárgyalást, ugyanez érvényesül a későbbiekben benyújtott panasz esetén is (tehát a 2 hónapos felülvizsgálati időnél). Egy további módja a letartóztatás felülvizsgálatának, a letartóztatás

¹¹⁹ HOLLAENDER 2007, 41. p.

¹²⁰ BERTEL – VENIER 2012, 496. p.

¹²¹ FABRIZY 2011, 452. p.

¹²² HOLLAENDER 2007, 35. p.

¹²³ MAYERHOFER – SALZMAN 2011, 578. p.

¹²⁴ 88. § 1. bek.; FABRIZY 2011, 442. p.

¹²⁵ BERTEL – VENIER 2012, 486. p.

tott vádirat ellen benyújtott óvása. A tartományi ítélőtábla az előzetes letartóztatásban lévő terhelt által benyújtott óvás esetén hivatalból felülvizsgálja a letartóztatás feltételeit.¹²⁶

2. Jogorvoslat a letartóztatás fenntartása ellen

Az osztrák törvény lehetővé teszi az ún. letartóztatási panaszt, amelyet a határozat kihirdetésétől számított 3 napon belül be kell nyújtani az elsőfokú bíróságnál. (176.§ 5. bek) A panaszban pontosan meg kell határozni a megtámadott határozatot és megjelölni a jogsértés mibenlétét.¹²⁷ A jogorvoslati bíróság (*Oberlandesgericht*) lehetőséget ad továbbá a vádhatóság számára, saját állásfoglalásának a benyújtására. A panaszról a döntését nem nyilvános ülésen hozza meg.¹²⁸ Amennyiben a panasz elkésett vagy nem a jogosult nyújtotta be, vizsgálat nélkül elutasításra kerül. Ez esetben sem érvényesül az újítási tilalom (*Neuerungsverbot*), azaz a döntés során olyan új tényeket és körülményeket is figyelembe vehet a bíróság, amely a megtámadott határozat meghozatalát követően merült fel vagy került tudomásra.¹²⁹ További szabályként érvényesül, hogy a bíróság a panaszokat nem kapcsolhatja össze, azaz a terhelt hátrányára nem változtathat meg olyan határozatot, amely ellen nem emeltek panaszt. (89. § 2. bek) Amennyiben a bíróság úgy dönt, hogy a terhelt előzetes letartóztatását megszünteti és az ezt megalapozó körülmények olyan vádlott társánál is fennállnak, aki nem nyújtott be panaszt, akkor a bíróság úgy tekinti, mintha ő is benyújtotta volna (*beneficium cohaesionis*).¹³⁰ A bíróság az elsőfokú bíróságtól vagy az ügyészségtől további felvilágosítást kérhet, amelyet 7 napon belül teljesíteni kell. (89. § 5. bek) Amennyiben a rendes jogorvoslati lehetőségeket kimerítették, akkor a tartományi ítélőtábla döntése ellen rendkívüli jogorvoslatként az alapjogi panasz biztosított, amelyet a legfelsőbb bíróság bírál el az alapjogi panaszról szóló törvény alapján (BGBl 1992/864.).¹³¹

3. Alapjogi panasz

Szövetségi törvény a legfelsőbb bírósághoz benyújtandó panaszról a személyi szabadság megsértése miatt (röviden Alapjogi panaszról szóló törvény: *Grundrechtsbeschwerdegesetz*, rövidítve: GRBG) lehetővé teszi a legfőbb bírói fórum előtti jogorvoslat lehetőségét. Az alapjogi panasz egy olyan jogorvoslati eszköz, amelynek igénybe vétele csak a rendes jogorvoslat kimerítését követően lehetséges, ezáltal *de facto* egy harmadik felülvizsgálati fórum nyílik meg. Fontos megjegyezni, hogy a törvény kizárólag a személyi szabadság sérelme esetére biztosít védelmet, de más alapjog, mint például a

¹²⁶ 214. §

¹²⁷ FABRIZY 2011, 449. p.

¹²⁸ 89. § 1. bek.

¹²⁹ HOLLAENDER 2007, 40. p.

¹³⁰ HOLLAENDER 2007, 40. p.

¹³¹ KIRCHBACHER, KURT: *Das neue Haftrecht. Untersuchungshaft.* in: Österr. Juristen-Zeitung (ÖJZ) 2008/07. 271 p.

házi jog vagy a magántitok megsértése ellen már nem.¹³² A GRBG leszögezi, hogy az érintett a személyi szabadságát megsértő határozat miatt, a rendes jogorvoslati eszközök kimerítése után alapjogi panaszt nyújthat be a legfelsőbb bírósághoz.¹³³ E rendelkezés nem vonatkozik a szabadságvesztés büntetés kiszabására és végrehajtására, illetve a megelőző intézkedésekre (büntetendő cselekmények miatt).¹³⁴

Az alapjogi panasz benyújtásának alapvető *feltétele* a rendes jogorvoslati eszközök kimerítése, amely alapján csak olyan tényre lehet hivatkozni, amelyet korábbi jogorvoslat során már megjelöltek.¹³⁵ A törvény az alapjogsértés négy esetét határozza meg: ha a letartóztatás elrendelése vagy fenntartása az intézkedés céljához képest aránytalan (1); ha a letartóztatás tartama aránytalan (2); illetve ha a letartóztatás feltételei, így a gyanú foka vagy a letartóztatási okok jogtalanul kerültek megállapításra (3) vagy a letartóztatás elrendelésénél vagy fenntartásánál a törvény előírásait jogtalanul alkalmazták (4).¹³⁶ Továbbá az is személyi szabadság megsértésének minősül, ha a személyi szabadság elvonásáról szóló döntést megkéskve hozták, azaz a soron kívüli eljárás követelményét sértették meg az eljárás során. Ugyanis az eljáró bíróságnak mindent meg kell tennie annak érdekében, hogy a letartóztatás a lehető legrövidebb ideig tartson. Ha e követelménynek nem tesznek eleget, akkor megállapítható a jogsértés. Szigorú alkotmányossági vizsgálat érvényesül, a legfelsőbb bíróság akkor is megállapítja az alapjog sérelmét, ha az eljáró bíróság nem tett meg mindent, hogy a letartóztatás a lehető legrövidebb ideig tartson.¹³⁷ Az arányosság követelményének fokozott biztosítása jelenik meg a legfelsőbb bíróság döntéseiben, miszerint az is jogsértésnek tekinthető, ha az eljáró bíróság későn rendelte el valamely alternatív kényszerintézkedés alkalmazását, jóllehet az ügy körülményei már korábban is indokolták tették a letartóztatás mellőzését.¹³⁸

A GRBG második szakaszában csak példálózó felsorolást ad a releváns alapjogsértésekről, de még további esetkörökben is megállapítható a személyi szabadság megsértése. Így például jogsértő, ha a letartóztatott terhelt védője számára egyáltalán nem vagy csak késve biztosítja a hatóság az ügy irataiba való betekintést. Egy további esetet képez az is, ha kizárólag tagadó vallomása miatt tartják fogva a terheltet, vagy ha ügyészi indítvány nélkül el az előzetes letartóztatást.¹³⁹ A törvény negyedik és ötödik paragrafusában rendelkezik az ide vonatkozó eljárási szabályokról. A panaszt a megtámadott határozat meghozataláról való tudomásszerzést követő vagy az írásbeli értesítés megküldésétől számított *14 napon belül* lehet benyújtani az első fokon eljáró bíróságnál, amely nem bír halasztó hatállyal. Azonban akkor is határidőben benyújtottnak tekintik, ha 14 napon belül a legfelsőbb bíróságnál vagy a megtámadott határozatot hozó bíróság-

¹³² SCHROLL, HANS VALENTIN – SCHILLHAMMER, ERNST: *Rechtsmittel in Strafsachen*. Manzsche Verlag- und Universitätsbuchhandlung, Wien, 2014. 149. p.

¹³³ BERTEL – VENIER 2013, 386. p.

¹³⁴ SEILER 2009, 162. p.

¹³⁵ FLORA, MARGARETHE: *Das Neuerungsverbot und die Erschöpfung des Instanzenzuges im Grundrechtsbeschwerdeverfahren*. in: JBl 2001. Heft 2. 123. Jahrgang 90. p.

¹³⁶ WESSELY 2005, 97. p.

¹³⁷ SEILER 2009, 163. p.

¹³⁸ SCHROLL – SCHILLHAMMER 2014, 164. p.

¹³⁹ SCHROLL – SCHILLHAMMER 2014, 166. p.

nál nyújtják be. A beérkezett panaszt és az érintett ügy iratait haladéktalanul meg kell küldeni a legfelső bíróságnak.

A panaszban elő kell adni azon okokat, amely a jogsértést igazolhatják, azaz meg kell jelölni magát a jogsértést és a megtámadott határozatot. Az indokoknak konkrét tényeken kell alapulniuk, illetve konkrét jogszabályhelyek megjelölését kell tartalmaznia. Továbbá elvárás a megfelelő színvonalú érvelési technikák alkalmazása, tehát kizárólag csak ügyvéd igénybevételevel lehet a panaszt benyújtani.¹⁴⁰ A legfelső bíróság nem nyilvános ülésen, három bíróból álló tanácsban dönt. A döntésben megállapítják története jogsértés és amennyiben igen, akkor a megtámadott határozatot hatályon kívül helyezik. Amennyiben a panaszt helybenhagyják, akkor a bíróság kötelezettsége a legfelsőbb bíróság döntése szerinti jogállapotot kialakítani, ez esetben az eljárás költségei az államot terhelik.¹⁴¹

X. Kártalanítás a jogtalan fogva tartásért

Amennyiben az állam a jogtalan fogva tartással kárt okozott, köteles azt megtéríteni. Az állam ilyen irányú kötelezettségének kikényszeríthetősége érdekében született meg 2005-ben a büntetőjogi tárgyú kártalanítási törvény (*Strafrechtlichen Entschädigungsgesetz*). Továbbá az osztrák szövetségi alkotmány 7. cikkében kimondja, hogy minden jogellenes fogva tartás kivétel nélkül kártalanítást alapoz meg. Kártalanítási igény csak akkor áll fenn, ha az érintett személy személyi szabadságát belföldön vonták el jogtalanul vagy belföldi hatóság foganatosította azt. A kártalanítás körében megtérítik az adott személy minden vagyoni hátrányát és emellett megfelelő mértékben a nem vagyoni kárát is kielégítik (*Schmerzensgeld*).¹⁴² Kártalanítás esetei: törvényellenes fogva tartás: amikor a károsultat törvényi alap nélkül vetették börtönbe; a jogtalan előzetes fogva tartás és a jogtalan büntetés kiszabás. Kártalanítási igény benyújtására nyitva álló határidő 3 év, attól az időponttól számítva, amikor minden kártalanítási feltétel ismertté válik.¹⁴³

XI. De lege ferenda javaslatok

Az előzetes letartóztatás Ausztriában érvényesülő szabályainak bemutatását követően fontosnak tartok néhány olyan rendelkezést kiemelni, amelyek átültetése a magyar jogrendszerbe megfontolás tárgyát képezheti. Egyik legfontosabb alapjogvédő szabály véleményem szerint az *alapjogi panasz* benyújtásának lehetősége, ugyanis ezáltal a *személyi szabadság hatékonyabb védelmére* van lehetőség. Sajnálatos módon hazánkban jelenleg nem lehetséges előzetes letartóztatás tárgyában hozott döntéssel szemben alkotmányjogi panaszt előterjeszteni, mivel nem tekinthető az Abtv. 27. §-a alapján ügydöntő határozatnak, ellentétben az Emberi Jogok Európai Bíróságának joggyakorlatával,

¹⁴⁰ HOLLAENDER 2007, 81. p.

¹⁴¹ SCHROLL – SCHILLHAMMER 2014, 170. p.

¹⁴² BERTEL – VENIER 2013, 693. p.

¹⁴³ SEILER 2009, 164–166. pp.

amely önálló ügynek tekinti a kényszerintézkedésekről szóló bírói döntéseket. Egyetértve Lévay Miklós alkotmánybíró 3002/2014. (I.24.) számú alkotmánybíróági határozatához csatolt különvéleményével¹⁴⁴ úgy gondolom, hogy a jelenleg hatályos szabályozás értelmében a magyar Alkotmánybíróság nem tudja betölteni megfelelően alapjogvédő funkcióját. Ha az osztrák alapjogi panaszhoz hasonló lehetőség rendelkezésre állna hazánkban is, a jogsérelmek jelentős része orvosolhatóvá válna jogrendszerünkben, elkerülve a strassbourgi Bíróság marasztaló döntéseinek nagy számát.¹⁴⁵

Mindemellett figyelemre méltó az osztrák StPO-ban a *soronkívüliség elvének* fokozott megjelenése, hiszen mind az általános alapelvek között megtalálható e követelmény, illetve kiemelten is érvényesül az előzetesen fogvatartott terheltekre vonatkozóan. Fontos alapjogi garancia továbbá, hogy a terhelt alapjogi panasszal is élhet, amennyiben a hatóságok nem tesznek meg mindent a letartóztatás tartamának csökkentése érdekében, ezáltal a nyomást gyakorolva az eljáró szervekre, hogy ténylegesen be is tartásuk e kötelezettségüket. Véleményem szerint az *arányosság követelményének* nagyobb fokú érvényesülése érdekében megfontolandó lehetne annak a rendelkezésnek az átvétele is, hogy a bíróságnak az előzetes letartóztatást elrendelő vagy fenntartó határozatában indokolási kötelezettsége legyen arra vonatkozóan, miért nem helyettesíthető a letartóztatás más, alternatív kényszerintézkedéssel. Ezekon felül az StPO azon szabálya, amely a *kollúzió veszélye* esetén az előzetes letartóztatás időtartamát két hónapban maximálja, megoldás lehet egyes esetekben a letartóztatások időtartamának csökkentésére. Impozáns továbbá az osztrák Büntetőeljárás Törvény által biztosított széles lehetőség az *alternatív kényszerintézkedések* alkalmazására. Véleményem szerint az ideiglenes pártfogó felügyelet jó megoldásként szolgálhat a bűnisméltés és a szökés veszélyének megelőzése esetén. Támogatandó megoldásnak tartom a *közvetlenség elvének* fokozott érvényesülését a nyomozási szakban, így a bíróság a letartóztatás fenntartásáról a terhelt szóbeli meghallgatása után és nem csupán az iratok alapján dönt, elősegítve ezáltal az indokolt döntés meghozatalát.

Ugyanakkor a feltételesen kötelező előzetes letartóztatás szabályozása véleményem szerint semmi esetre sem tekinthető követendő példának, mivel a magas büntetési tételű bűncselekmények gyanúja esetén sem lehet a letartóztatás *még feltételesen sem kötelező*. Továbbá a *maximális határideők* vonatkozásában úgy vélem, hogy az a szabály, miszerint a letartóztatás határideje csak a tárgyalási szakig meghatározott, szintén nem követendő út a magyar jogalkotás számára. Ausztriában e rendelkezés azért nem jelent problémát, mivel a megfelelő jogorvoslati rendszer biztosítja az indokolatlanul hosszú letartóztatások elkerülését. Magyarországon véleményem szerint ameddig az arányosság követelménye és a soronkívüliség érvényesülése nem biztosított megfelelő alapjogvédelmi garanciákkal, addig ily módon nem határozható meg a letartóztatás maximális időtartama.

¹⁴⁴ 3002/2014. (I.24.) AB hat., ABK 2014/2. 79, 80

¹⁴⁵ Többek között: Case Of Baksza V. Hungary (Application No. 59196/08) Judgment Of 23 April 2013; Case Of Hunvald V. Hungary (Applications no. 68435/10) Judgment of 10 December 2013; Case Of Darvas V. Hungary (Application no. 19547/07) Judgment of 11 January 2011.

NÓRA KUPECKI

DIE REGELUNGEN DER UNTERSUCHUNGSHAFT IN
ÖSTERREICH

(Zusammenfassung)

Kaum ein anderer Rechtsbereich ist zugleich in der Theorie und in der Praxis von solcher Bedeutung wie das Recht der Untersuchungshaft, weil es in die Grundrechte stark eingegriffen wird, noch vor einem rechtskräftigen Urteil. Es ist daher Aufgabe des Strafverfahrens, durch eindeutige Regelungen Mindestmaß an Grundrechtsschutz zu gewährleisten, um eine Aushöhlung von Grundrechtspositionen zu verhindern. Daneben kann das Maß, die Qualität von einigen garantierten Vorschriften in den verschiedenen Ländern unterschiedlich sein. Damit die ungarische Strafprozessordnung diese Erwartungen anpassen kann, sind das Kennenlernen und die Berücksichtigung der ausländischen Modelle unabdingbar, die auch als Beispiel für die Gesetzgebung dienen können. Das primäre Ziel dieses Beitrags ist, die grundlegenden Normen der Untersuchungshaft in Österreich darzustellen, worüber die österreichische Strafprozessordnung in ihrem Artikel 9 verfügt. Die Persönliche Freiheit ist ein wesentliches, mehrfach geschütztes Grundrecht, denn einerseits durch Artikel 5 der Europäischen Konvention zum Schutz der Menschenrechte und andererseits durch das Bundesverfassungsgesetz über den Schutz der Persönlichen Freiheit gesichert und für die Betroffenen ein effizienter Grundrechtsschutz gewährt wird. In der Studie wird in erster Linie auf die aus der Verteidigungsperspektive relevanten Aspekte abgestellt. Daneben wird geprüft, wie die prozessualen Grundsätze während der Haft zur Geltung kommen können, im besonderen Hinblick auf die Beschleunigungsgebot und Verhältnismäßigkeit. Die Analyse wird auf die folgenden Gesichtspunkte gestützt: verfassungsrechtliche Grundlagen und die Voraussetzung der Untersuchungshaft, die Regelung der Überprüfung und die Möglichkeit der Rechtsmittel.